

Številnejša in boljša delovna mesta: vzorci povečevanja zaposlovanja v Evropi

Povzetek

Uvod

V obdobju 1995–2006 smo bili priča velikemu preobratu trendov zaposlovanja v večjem delu Evrope. Po obžalovanja vrednih stopnjah rasti zaposlovanja v 80-ih in zgodnjih 90-ih letih minulega stoletja je delež delovno sposobnega aktivno zaposlenega prebivalstva v državah EU-15 zrasel s 60 % na 66 %, pri čemer se je skupna zaposlenost povečala za več kot 22 milijonov delovnih mest (skupna zaposlenost v državah EU-15 je leta 2006 dosegla 170 milijonov delovnih mest). To je bilo v kvantitativnem smislu nedvomno nadvse pozitivno obdobje za evropsko zaposlovanje. Kako pa je s kakovostjo vseh teh delovnih mest, ustvarjenih med letoma 1995 in 2006? So bila to po večini dobra ali slaba delovna mesta? Se je mar ta mogočen proces odpiranja delovnih mest odvijal na račun kakovosti delovnih mest? Ali pa je Evropa v tem obdobju ustvarila ne le številnejša, temveč tudi boljša delovna mesta?

Na to vprašanje, ki odraža glavni cilj evropske strategije zaposlovanja („številnejša in boljša delovna mesta“), smo doslej zaradi pomanjkanja ustreznih podatkov na evropski ravni dobili le delni odgovor. Cilj študije, ki temelji na informacijah iz podatkovne baze projekta Evropska delovna mesta, je vsaj okvirno odgovoriti na to temeljno vprašanje in poskusiti oceniti kakovost delovnih mest, ki so bila ustvarjena med nedavnim povečanjem zaposlovanja, v različnih evropskih državah ter razviti nekatere opisne hipoteze o procesih, ki se skrivajo za temi trendi.

Ta brošura ponuja pregled glavnih izsledkov raziskave povečevanja zaposlovanja v desetletnem obdobju, ki predstavlja prvi del poročila Evropskega centra za spremljanje prestrukturiranja (ERM) za leto 2008. Drugi del poročila ERM dopolnjuje to desetletno perspektivo in se osredotoča na vzorce prestrukturiranja v EU in na Norveškem za leto 2007 ter na obseg posledičnega odpiranja in izgube delovnih mest.

Okvir politike

Upočasnjene stopnje rasti zaposlovanja v večini evropskih držav v 80-ih in zgodnjih 90-ih letih minulega stoletja so

Evropsko unijo in druge mednarodne organe, kot je OECD, privedle do tega, da so pozornost usmerili v potrebo po povečanju zaposlitvene intenzivnosti gospodarske rasti v EU. Evropska strategija zaposlovanja, ki je bila uradno sprejeta na Evropskem svetu v Luksemburgu leta 1997, je odražala to skoraj izključno osredotočenje na odpiranje delovnih mest, zelo malo pozornosti pa je posvečala problematiki kakovosti delovnih mest. Ko je odpiranje delovnih mest v poznih 90-ih letih doseglo velik razmah, se je Evropa soglasno preusmerila k objektivnejšemu pogledu na rast zaposlovanja. Po Svetu v Lizboni leta 2000 je evropska strategija zaposlovanja začela enako poudarjati kvantitativne in kvalitativne elemente odpiranja delovnih mest. Leta 2002 je Svet v Barceloni sprejel „številnejša in boljša delovna mesta“ za geslo evropske strategije zaposlovanja.

Ključne ugotovitve

Pristop, uporabljen v tej študiji, temelji na metodi, ki jo je prvi predlagal ekonomist Joseph E. Stiglitz, pozneje pa sta jo dodelala in razširila sociologa Erik Olin Wright in Rachel O. Dwyer. Obsega podrobno analizo razvoja zaposlovanja v posamezni državi za posebne skupine poklicev in sektorjev (ki se imenujejo „delovna mesta“), razporejenih po srednji urni postavki (ki se uporablja kot merilo za kakovost delovnega mesta). Skupna rast zaposlovanja v posamezni državi je razdeljena na pet „kvintilov kakovosti delovnega mesta“ (ki ustrezajo petim enako velikim skupinam delovnih mest, razvrščenih od nižjih do višjih povprečnih urnih postavk), s čimer je mogoče ugotoviti, katere vrste delovnih mest so številčno rasle bolj in katere manj. Ti vzorci rasti zaposlovanja po kakovosti delovnih mest so nadalje razčlenjeni glede na splošne gospodarske sektorje, zaposlitveni status, spol in narodnost, kar omogoča oblikovanje nekaterih morebitnih pojasnjevalnih hipotez in določitev posebnih vzorcev za podskupine prebivalstva.

Splošni sklep te študije je pozitiven in v skladu z glavnimi cilji evropske strategije zaposlovanja. Gledano v celoti, je večina držav članic EU v desetletju po letu 1995 ustvarila *številnejša in boljša delovna mesta* (zlasti na območju EU-15). Za to splošno sliko pa se skriva seveda mnogo različnih zgodb, ki niso vse tako pozitivne:

- Irska, Danska, Finska, Luksemburg in Švedska so bile najuspešnejše glede na število in kakovost zaposlitev. Te države so uspele ustvariti veliko delovnih mest in večina je bila nadpovprečne kakovosti. Odpiranje delovnih mest na Portugalskem je bilo manj dinamično, kljub temu pa je država izboljšala svojo zaposlitveno strukturo skoraj toliko kot preostale države v tej skupini.
- Španija in Grčija sta doživeli veliko povečanje zaposlovanja, vendar je bilo to povečanje slabše z vidika kakovosti in bolj skoncentrirano v sredini kot na vrhu zaposlitvene strukture. Italija je doživela podoben proces, a z manj intenzivnim odpiranjem delovnih mest.
- Nizozemska, Francija in Ciper so izkazovali jasen polariziran vzorec rasti delovnih mest, z intenzivnim odpiranjem delovnih mest na vrhu in dnu ter veliko vrzelo v sredini. Nemčija, Belgija, Avstrija in Združeno kraljestvo so imeli prav tako polariziran vzorec, a bolj asimetričen proti vrhu zaposlitvene strukture.
- Vzorce odpiranja delovnih mest v večini novih držav članic je zelo težko razvrstiti. Te države so v 90-ih letih minulega stoletja doživele zelo intenzivno prestrukturiranje gospodarskih struktur, kratko obdobje, ki ga pokriva ta študija (v večini primerov približno od leta 2000 do 2006), pa je zajelo le zadnjo fazo teh velikih sprememb. Nove države članice na splošno niso izkazovale tako očitnega izboljšanja zaposlitvene strukture, kot je bilo vidno v državah EU-15, vendar tudi poslabšanja ni bilo.

Ti splošni vzorci povečevanja zaposlovanja po kakovosti delovnih mest v Evropi so rezultat več ekonomskih in institucionalnih dejavnikov. Razčlenitev teh vzorcev glede na gospodarske sektorje je omogočila preučitev nekaterih od teh dejavnikov. Kar je najpomembnejše, na ta način je bilo mogoče ugotoviti vzrok za tako velik razmah „dobrih delovnih mest“ v državah EU-15: večina teh delovnih mest je bila ustvarjena v storitvah z visokim deležem znanja, predvsem v poslovnih storitvah, zdravstvu in izobraževanju. Storitve so ustvarile številna delovna mesta na dnu zaposlitvene strukture, zelo malo pa v sredini: razlog za maloštevilno odpiranje delovnih mest v sredini je bilo zlasti obnašanje gradbenega

sektorja. Odpiranje delovnih mest na dnu je bilo v večini držav razmeroma majhno zaradi intenzivnega in vsesplošnega propadanja slabo plačanih zaposlitev v kmetijstvu in proizvodnji. V državah EU-15 so bila v proizvodnji ustvarjena le redka zelo dobro plačana delovna mesta, medtem ko je v srednjeevropskih novih državah članicah v tem sektorju prišlo do precej intenzivnega odpiranja srednje plačanih delovnih mest.

Slabo plačana delovna mesta so postala v državah EU-15 po letu 1995 bolj „netipična“. V mnogih državah je bila večina slabo plačanih zaposlitev ustvarjena na delovnih mestih za skrajšani delovni čas ali za določen čas, medtem ko so bila stalna delovna mesta za polni delovni čas v slabo plačanem segmentu ukinjena ali pa je njihovo število stagniralo (medtem ko je bila večina dobro plačanih delovnih mest ustvarjena za polni delovni čas in za nedoločen čas).

V obdobju, ki ga pokriva ta študija, smo pričali očitnemu izboljšanju stanja na področju zaposlovanja žensk v državah EU-15, in sicer tako glede števila kot glede kakovosti delovnih mest. Čeprav je bilo odpiranje delovnih mest za ženske proti dnu navadno bolj asimetrično kot pri moških, se je položaj žensk nedvomno tako izboljšal, da se ne zdi pretirano reči, da so imele ženske največjo korist od povečanja zaposlovanja po letu 1995 v državah EU-15. Glede delavcev migrantov, ki prihajajo od zunaj EU, so ti v državah, kjer se je njihov delež delovne sile povečal (v glavnem na obrobju EU), praviloma zasedli najslabše plačana delovna mesta, in sicer v takšnem obsegu, da so večino neto delovnih mest, ustvarjenih v obeh spodnjih kvintilih v Španiji, na Cipru, Irskem in v Grčiji, zavzeli delavci, ki niso državljani EU.

Politične posledice

Celotna slika, prikazana v tej študiji, je gotovo nadvse pozitivna in v grobem skladna s splošnimi cilji programa lizbonske strategije: številnejša in boljša delovna mesta, več priložnosti za ženske in premik k ekonomiji znanja. Toda ti isti vzorci lahko povečajo težave nekaterim vrstam delavcev, ki še vedno prevladujejo na evropskih trgih dela, zlasti nizko kvalificiranim delavcem ali delavcem, ki so premeščeni v nazadujoče industrijske panoge. Stagniranje rasti zaposlovanja za slabo plačana delovna mesta pomeni manj zaposlitvenih možnosti za te delavce, pri čemer vrzel novih delovnih mest v sredini ni ravno spodbudna za vzpenjanje v zaposlitveni strukturi. Povrh tega pa zaposlitev v spodnjih kvintilih postaja bolj nestabilna in negotova. Trendi, ugotovljeni v tej študiji, naj bi poleg tega okrepili zavest o potrebi po oblikovanju politik za zagotovitev podpore tistim delavcem, ki jim grozi, da bodo zaostali za gospodarskim napredkom.

Dodatne informacije

Celotno poročilo *Številnejša in boljša delovna mesta: vzorci povečevanja zaposlovanja v Evropi (1995-2006)* je na voljo na naslovu <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0850.htm>

John Hurley, uradnik za raziskave
joh@eurofound.europa.eu